

TOP-5.3.1-16-FE1-2017-00012

A helyi identitás és kohézió erősítése Sárosd térképében

Objektumleírások

Készült: 2019. március

Készítette: Magyar Műemléki Topográfia Nonprofit Kft.

Hantos épített öröksége

Község Fejér megye déli részén. Többutcás, szabályos elrendezésű település. Szalagtelkei fésűs, előkertes beépítésűek. • Területe már a legrégebbi időkben is lakott hely volt. A középkori falu a Hantosi-tó keleti partján épült. Nevének első említése a XV. századból ismert Hantosegyháza alakban. A XIV. században kun szállás volt, a XV. század elejétől 1537-ig a mezőföldi kunok önkormányzati egységének – Hantos széknak – központjaként működött. 1526-ban elpusztult, területe több pusztára oszlott, amelyek csak a XVIII. század közepe táján népesültek be újra. 1649 körül Csajágy Gergely, a XVIII. században a Batthyány család, 1844-től a Zichy család birtokolta. 1872-1950 között Nagylókhhoz tartozott. 1950-ben vált önálló községgé.

ENTZ – SISA 1998 (83.), TAK 2017 (15-26.), VIRÁG 2005 (72.)

Sarlós Boldogasszony plébániatemplom

Szabadon álló, átalakított barokk épület. 1765-1773 között építtette a perkáti jezsuita misszió, átépítésére 1863-64-ben került sor. •Kiugró timpanonos lezárású homlokzatához hagymasisakos óratorony csatlakozik. A bejárat felett egy, oldalhomlokzatain 3-3 félköríves ablaklátható. A hajónál keskenyebb egyenes záródású szentélye körablakos. Északi oldalán sekrestye áll. Az épületet nyeregtető zárja. Hajója 3 boltszakaszos, pillérekkel elválasztva. XVIII. századi olaj főoltárképe Szűz Mária és Szent Erzsébet találkozását ábrázolja, felette a Batthyány-címerrel. Az oltáron Kosztka Szent Szaniszló és Szent Alajos fehér-arany festett faszobrait helyezték el. Szószéke, fa Pietája, Feltámadt Krisztus-szobra és Madonna-szobra a XVIII. századból, a Szűz Mária mellékoltár olajképe a XVIII-XIX. század fordulójáról származik. Felszerelésnek részét képezi egy aranyozott ezüst úrmutató 1730-ból, egy XVIII. századi ezüst Szent Kereszt ereklyetartó és egy ezzel egykorú aranyozott ezüst kehely. A templomkertben áll a község II. világháborús emlékműve, amelyet a helyi lakosság állíttatott 1997-ben. Az egyszerű, lépcsőzetes talapzaton álló, bal felső sarkán lekerekített fekete gránit alkotás 13 nevet tartalmaz.

ENTZ – SISA 1998 (83-84.)

Batthyány – Zichy – 'Sennyey-kastély

Köztársaság tér 3.

Szabadon álló, földszintes, téglalap alaprajzú épület. Valószínűsíthetően gróf Batthyány Gusztáv és Kázmér birtokossága idején, az 1830-as években épült. •A németújvári gróf Batthyány család az eörményesi és karánsebesi Fiáth családtól vásárolta meg az akkor még Nagylókhhoz tartozó nagyhantosi birtokot. 1784-ben már gróf Batthyány Tivadart (Tódort) említették a templom kegyuraként. A gróf komoly szerepet játszott a hazai ipar, kereskedelem és hajózás fejlesztésében, birtokain bányákat nyitott, valamint manufaktúrákat, gyárakat létesített. Amikor 1812-ben elhunyt, hatalmas uradalmi fiára, Antalra szálltak. Az új birtokos családjával állandó jelleggel külföldön élt. 1828-ban bekövetkezett halála után két fia, Gusztáv és Kázmér örökölték az uradalmakat, amelyeket 1837-ben osztottak fel egymás között. A hantosi, a bicskei, a kisbéri, a siklósi és a somodori uradalom Kázmér gróf tulajdonába került. 1844 táján a hantosi birtokot és kastélyt zichi és vásonkeői gróf Zichy Károly vásárolta meg. 1912-ben id. Zichy Nep. János értékesítette az épületet, amelynek új tulajdonosaként sennyey báró 'Sennyey Béláné nádasdi és fogarasföldi Nádasdy Júlia grófnő lett. Ő azonban Zemplén vármegyei bélyi kastélyában élt, a hantosi kastélyt fia, Ferenc lakta. A birtok nagy részét viszont a Zichyek saját kezben tartották, Zichy György grófnak még 1943-ban is 6094 katasztrális holdnyi földje volt Nagylókon. 1919-ben, a Tanácsköztársaság idején a nagyhantosi uradalmat termelőszövetkezetté alakították, a kastélyt gyermeküdülő céljára foglalták le. Ferenc gróft az uradalmi kovácsműhelyben tanoncként

alkalmazták. Édesanyja 1939-es elhunytát követően feleségével, meszlényi Meszlény Pálnéval közösen örökölték az uradalmat. 1945 után 2000 holdnyi földet vettek el tőlük. A grófot 1944. december 12-én a faluban ölték meg. A gazdaság legjelentősebb épületei között a kastély mellett 2, a tisztartók számára épült úrilakot, 13 cselédlakást, 5 istállót és 2 gazdasági épületet tüntettek fel. Az államosítás után az épületben iskolát helyeztek el. Jelenleg is ezt a célt szolgálja. Belső felújítása 2000 nyarán megtörtént. A 4 hektáros parkot kettéosztották, a főhomlokzat előtti részt az iskola használta, a mögötte elterülő rész pedig közpark lett. • A kastély ablakait toszkán fejezetű falpillérek tagolják. A homlokzat két szélén jelzesszerű rizalitok láthatók, középen a 4 oszlop által tartott portikusz egykori mélytükörű timpanonját ma egy fából készült oromzat pótolja. Az ablakok eredeti pálcárcsai ma is megvannak. A hátsó homlokzat jelzesszerűen előrelépő rizalitját is falpillérek tagolják, amelyek a széleken kettőzöttek. A rizalitot sem attika, sem timpanon nem díszíti. Baloldali oldalhomlokzatán pincelejárat látható. Az épület belseje kéttraktusos elrendezésű, a középen futó folyosóról kétoldalt nyílnak a teremsorok. Az ajtók eredetiek.

VIRÁG 2005 (72-74.)

Felsőőri Nagy-kúria

Kishantos

Szabadon álló, földszintes, összetett alaprajzú épület. Felsőőri Nagy Gyula építtette az 1880-as évek második felében. • Kishantos 1884-ig az eörményesi és karánsebesi Fiáth család birtoka volt. Ekkor Fiáth Péter a Felsőőri Nagy családnak adta el. A kúriát nem sokkal a vásárlás után építhették, és ebben az időben alakíthatták ki a 1,5 hektáros parkot is. Az épületet egészen az államosításig a Nagy család birtokolta, az 1 kúriából, 1 cselédlakásból és 8 gazdasági épületből álló majorság egyben a birtok e részének gazdasági központja is volt. A földosztáskor a családtól 1151 katasztrális holdnyi földterületet vettek el. A kúria 1945 után hosszú ideig üresen állt, tulajdonosa a Sismándi Állami Gazdaság volt, a major ennek egyik alközpontjaként működött. Az épületet csak az 1980-as évek közepétől kezdték el hasznosítani vendégházként, amely célra 1985-1988 között felújították. 1990 után az állami gazdaság jogutódja, a Mezőfalvai Rt. tulajdonába került, továbbra is reprezentációs célokat szolgált. A Felsőőri Nagy család külföldön élő leszármazottai 1999-ben a kúriától nem messze álló kriptá fölé egy márványoszlopot emeltettek, amely a család elhunyt tagjainak állít emléket. Az egykori úrilakot jelenleg a Mezőföldi Népfőiskolai Társaság bérlti, amely oktatási központot, vendéglőt és panziót üzemeltet itt. Az épület legutóbbi felújítását 2000-ben végezték el. • A historizáló építmény fából készült részei a svájci vadászkastély-típust idézik. A főhomlokzat közepén faoszlopokon nyugvó, lombfűrészdíszes kocsithajtó lép elő, a homlokzati szakaszon faragott faoszlopok által tartott tornác húzódik. Két szélén igen erősen előreugró rizalitok állnak, sarkai kváderes díszítésűek, felettük timpanon helyezkedik el, 3 világítóablakkal. Hátsó homlokzata részben átalakított, bal oldalán még látható 4 eredeti ablak.

FÉNYES, VIRÁG 2005 (74.)

Magtár

Ady Endre utca – Dózsa György utca sarka

Szabadon álló, négyszintes, alapincézett, kontyolt nyeregtetős épület. Az uradalmi falu gazdasági örökségének fontos része. Jelenleg funkció nélkül. Fényes Elek geográfiai szótárában Nagy-Hantos kapcsán kiemeli jelentőségét: „Említést érdemel itt az uraság svéd módra épült magháza, mely négyszegletes, s a földszínen és padlásán kívül 3 emeletű. Az épület mind a két végén lévő oldalának egy-egy, és így összesen 4 csőnyíláson csúszva. Mindenik csőnyílás a harmadik emeletből tölteti meg, s földszint eresztetik ki. A betöltési nyílást egy nagy kőfedél takarja; alul pedig a kijövetelt vasajtó zárja

el. A csövek téglából készültek, úgy mindazáltal, hogy a gabona ezeket nem éri, száraz deszka feküdvén köztök; a téglafal és deszka közt pedig szalma van szorítva, és így a gabona csak a deszkát érinti. A 4 csőbe be lehet 7000 pozsonyi mérőt rakni, s az egész magházban 18,000 p. mérő fér el. A csövekben lévő gabonát sem tűz, sem féreg, sem más veszedelem nem érheti, és ha szárazon töltetik be, több esztendeig elállhat.”

FÉNYES, TAK

Felhasznált irodalom

- ENTZ – SISA 1998 Entz Géza – Sisa József (szerk.): Fejér megye művészeti emlékei. The Historic Monuments of Fejér County. Székesfehérvár, 1998, Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Intézet – Szent István Király Múzeum. (= Szent István Király Múzeum Közleményei A sorozat 34. kötet)
- FÉNYES Fényes Elek: Magyarország geográfiai szótára. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyarorszag-geografiai-szotara-feny-es-elek-BABC3/h-BB9A3/nagy-hantos-BBA00/>, <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyarorszag-geografiai-szotara-feny-es-elek-BABC3/h-BB9A3/kis-hantos-BB9FF/>
- TAK 2017 Településképi arculati kézikönyv.
- VIRÁG 2005 Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. 3. kötet. Fejér megye kastélyai és kúriái. Budapest, 2005, Fo-Rom Invest.